

Indledende overvejelser over faglitteraturens typologi og udtryksformer

Af Birger Hjørland

Al faglitteratur har på den ene side et bestemt indhold (en medicinsk doktordisputats om **lungekræft**, en juridisk artikel om **ophavsret**, en biografi over **H.C. Andersen** o.s.v.) og på den anden side et bestemt sprog, en bestemt udtryksform, et bestemt niveau, en bestemt publikationsform etc. D.v.s. vi kan grundlæggende skelne mellem et dokumentets faglige indhold på den ene side og dets form eller former på den anden side.

1. FILOSOFISK BAGGRUND.

Faglitteraturens former og typer er - bl.a. - et specialtilfælde af det grundlæggende filosofiske spørgsmål om forholdet mellem form og indhold i almindelighed. Derfor skal vi først se lidt på dette spørgsmål med udgangspunkt i på Kröber & Wanke's artikel "Form" (1983).

Kröber & Wanke opregner tre betydninger af begrebet "form". Den første af disse betydninger er en dagligdags, ret upræcis sprogbrug, hvor man ved form ofte forstår den ydre gestalt, den synlige overflade hos tingene, processerne o.s.v. i den objektive realitet. Den anden betydning er den

filosofiske, hvor form ofte anvendes synonymt med begrebet struktur og da betyder helheden af de forbindelser, der består mellem et systems elementer. Den tredje betydning af begrebet form er en struktur, der afspejler en anden (materiel eller ideel) struktur. Således betyder tankeformer begreber, udsagn eller teorier, i hvilke den materielle verdens fænomener afspejles.

Ifølge Kröber & Wanke's opfattelse står formen ikke forbindelsesløst overfor indholdet, kan ikke "udfyldes" af et tilfældigt indhold, men bliver derimod i det væsentlige bestemt af indholdet. Form og indhold betinger gensidigt hinanden. Der eksisterer ligeså lidt et uformet, ikke-struktureret indhold, som der eksisterer tomme, indholdsløse former. Rene former eksisterer kun i abstraktionen.

Vi kan ikke her gå i dybden med den filosofihistoriske opfattelse af forholdet mellem form og indhold, men det skal dog fremdrages, at Platon betragtede formen som det bevægende og aktive princip, der strukturerede det ubevægelige, uformede stof. Denne idealistiske opfattelse nævnes her, fordi man kan møde opfattelser, der f.eks. ser de

bibliografiske typer som sådanne "platoniske" former, der "eksisterer uafhængigt og trænger ned i dokumentmassen og strukturerer denne", d.v.s. betragter de bibliografiske former som noget selvstændigt og primært, som de enkelte fags indhold kan fyldes på. Faktisk tenderer fagområdet "bibliografi" efter vor mening en sådan platonisk opfattelse ved at betragte typerne eller formerne i abstraktion fra fagene.

Problematikken om form og indhold gør sig også gældende på mange andre områder. Den såkaldte strukturalistiske filosofi fra vort århundrede forsøger eksempelvis at opbygge en lære om rene former, der er tømt for konkret indhold. F.eks. mener C. Levy-Strauss, at alle samfund, uafhængigt af tid og sted, ligger til grund for evige, uforanderlige (ubevidste) strukturer, der former det historisk foranderlige indhold. For en sådan betragtningsmåde er historien som konsekvens kun en tilsyneladende bevægelse, i hvilken der ikke foregår grundlæggende, dybdestrukturelle omformninger, hvorimod det historiske indhold i sidste ende nivelleres af den uforanderlige form.

Indenfor den dialektiske enhed danner form og indhold modsætninger. Indholdet er det bestemte, bevægelige element i denne vekselvirkning. Formen er i almindelighed relativ stabil, længerevarende end indholdet. Udviklingen fører derfor på et bestemt tidspunkt til en tilspidsning af modsætningen mellem det hastigt udviklende indhold og den relativt stabile form. Tilsidst ødelægges den gamle form, det nye indhold skaffer sig en ny form. Med udgangspunkt i indholdets udvikling dannes altså ikke kun formen, men også enheden af form og indhold.

Formen er afhængig af indholdet, men når den først er dannet, vinder den **relativ selvstændighed**. Dette forhold skyldes den kendsgerning, at systemer af en højere orden ikke reagerer på enhver ændring fra omgivelserne ved en strukturtilpasning. Indvirkningen må have nået et vist kvantitativt omfang førend systemet danner en ny struktur. Derfor kan gamle former eksisterer længe, selvom det modsvarende indhold for længst er forsvundet. Hele eksistensen af den matematiske videnskab beror efter Kröber & Warnkes opfattelse på det

forhold, at der indenfor tænkningen eksisterer relativt stabile former, hvorved denne videnskab er i stand til at udarbejde begrebssystemer over mulige relationer, for hvilke der endnu ikke er bestemt et indhold eller udarbejdet en teoretisk modelunderbygning. Derfor er matematikken et eksempel på, at indholdet ikke umiddelbart, men kun på fjernere sigt kan påstås at være primat overfor formen.

2. KONSEKVENSER FOR OPFATTELSEN AF DOKUMENTTYPERNE.

Såvidt en kort skitse til en filosofisk anskuelse over forholdet mellem form og indhold. Den kan naturligvis uddybes og problematiseres og der kan indtages andre filosofiske kilder og synsvinkler. Det er imidlertid ikke her opgaven for en grundfilosofisk debat, hvorfor vi vil vende tilbage til dokumenttyperne og de faglitterære udtryksformer for at se, hvorvidt en sådan filosofisk skitsering kan virke afklarende eller inspirerende for den bibliotekariske og informationsfaglige teori. Det vil her - i første omgang - blive gjort meget skematisk og meget hypotetisk, men det er mit håb, at det anførte skelet efterhånden kan få mere kød, f.eks. ved mere udvikling fra min og kollegers side eller ved kommende semesteropgaver, hovedopgaver m.v. fra de studerendes side.

Det skal straks siges, at dokumenttyper ikke **kun** er et spørgsmål om udformning af et givent indhold. Dokumenttyper er også indholdsmæssigt afgrænset. Eksempelvis medtager typen af oversættelsesordbøger andre oplysninger om et givent ord end typen af etymologiske ordbøger eller begrebsordbøger. Afhandlingslitteratur medtager flere dokumentationer og metodologiske detaljer end populariseret litteratur eller oversigtslitteratur. Dokumenttyperne som sådan udgør en helhed af form og indhold, der er tilpasset et givent anvendelsesformål, en given funktion i kommunikationsprocessen mellem vidensproducent og bruger, hvilket vi vender tilbage til i et senere afsnit. Først vil vi imidlertid prøve at belyse forholdet mellem form og indhold i den videnskabelige litteratur.

Eksempel 1: Den naturvidenskabelige tidsskriftsartikel.

Det er altså min hypotese, at en given faglig aktivitet, f.eks. et naturvidenskabeligt eksperiment, på eet eller andet tidspunkt giver sig udtryk i at der udvikles en særlig form, f.eks. det naturvidenskabelige tidsskrift og den typiske - korte - naturvidenskabelige artikel, der "passer til" det naturvidenskabelige indhold (herunder først og fremmest redegørelsen for metoder og resultater fra eet eksperiment).

Denne form (tidsskriftsartikel) kan herefter få "selvstændig" eksistens og betydning, og f.eks. trænge over i humanistiske og samfundsvidenskabelige områder, hvor den måske ovenikøbet kan påvirke indholdet, normerne, forskernes selvopfattelse o.s.v. (D.v.s. formen påvirker indholdet). Man kan studere forskellige fags publikationsmæssige retningslinier. I "Chicago Manual of Style" 13. udg., 1982 er således i bibliografien opregnet retningslinier for udformning af videnskabelige dokumenter indenfor følgende fagområder: fysik, medicin, psykologi, historie, biologi, sprog & litteratur, matematik samt geologi. Her skal vi nøjes med at omtale at den amerikanske psykologforening i lange tider har udgivet retningslinier for udformning af videnskabelige artikler i psykologi. (American Psychological Association, 1983). Disse retningslinier tager stærkt sigte mod den mere naturvidenskabelige del af psykologien, og har voldt problemer for psykologer, der opfatter sig som mere humanistiske. (F.eks. udbrød daværende professor Franz From ved en diskussion af reglerne på et biblioteksudvalgsmøde, "at med sådanne nogle regler kan man jo slet ikke lave forskning").

Men på een eller anden måde "passer" den ovenomtalte form måske bedst til naturvidenskaben, og dens dominerende indflydelse vil derfor aldrig have helt samme betydning i humaniora som i naturvidenskab, hvorfor tidsskriftmediet stadig har en betydelig større forholdsmæssig betydning i naturvidenskab i forhold til humaniora (selvom tidsskrifternes andel her kan være dominerende, f.eks. anvender et humanistisk-samfundsvidenskabeligt bibliotek som Det kongelige Bibliotek mere end 50% af sit materialebudget til tidsskrifter).

Nu er tingene ofte ikke så skematiske i virkeligheden. Ifølge Gyldendals Leksikon udviklede Europas tidsskriftspresse sig stærkt fra slutningen af 1600-tallet; Som det første egentlige tidsskrift betragtes sædvanligvis **Journal des Scavans** (Paris, 1665), der bragte uddrag af nye bøger samt bibliografier over nyudkommen litteratur. Så tidsskriftformen som sådan opstod altså ikke i naturvidenskaben, men derfor kan der godt være meget rigtigt i spredningen af tidsskriftsformen (eller en særlig udformning af artiklerne) indenfor videnskabelig kommunikation fra naturvidenskab til humaniora, et forhold vi nedenfor skal forsøge at afdække lidt dybere.

Udbredelsen fra naturvidenskab mod humaniora.

Det forholder sig sådan, at videnskaben psykologi befinder sig midt imellem feltet af naturvidenskaber, samfundsvidenskaber og humaniora. Nogle psykologer har gået eller går i en grøft og betragter kun visse sider af faget, men psykologien er en naturvidenskab fordi menneskets psyke er en videreudvikling af dyrenes psyke og i høj grad bestemt af en menneskelige hjernes anatomi og fysiologi. Ligeledes er psykologi en samfundsvidenskab, fordi menneskets bevidsthed og adfærd i meget vid udstrækning er formet samfundsmæssigt og psykologien er også en humanistisk videnskab, bl.a. som fortolkende fag. Det forhold, at psykologien på mange måder danner bro mellem naturvidenskab og humaniora betyder efter min opfattelse, at vi kan konstatere, at mange litteraturformer, der er udviklet i naturvidenskaben først optages af psykologien og dernæst med en vis forsinkelse breder sig til andre samfundsvidenskabelige og humanistiske fag (Dokumenteret med f.eks. referat-tidsskrifter nedenfor).

Principielt skulle man også kunne konstatere bevægelser den anden vej: fra humaniora til naturvidenskab (måske boganmeldelsesinstitutioner?). Jeg har endnu ikke påvist dette, og der er en bestemt grund til, at bevægelsen denne vej ikke er så stærk og så tydelig: Naturvidenskaberne har næsten altid dannet forbillede, og humanvidenskaberne har ofte forsøgt at være rigtige, "hårde" videnskaber, ikke "bløde" områder. Indenfor samfundsvidenskab og

humaniora (og i mindre udstrækning videnskab i al almindelighed) hersker der mange opfattelser eller teorier om, hvad god og rigtig videnskab er. Den mest indflydelsesrige retning er her den såkaldte positivisme. Een af positivismens mange opfattelser er, at fysikken er idealvidenskaben. Da positivismen stærkt har påvirket indholdet i samfundsvidenskab og humaniora, såvel med hensyn til disse videnskabers form som indhold (genstand, metode), ligger heri en årsag til de naturvidenskabelige litteraturformers påvirkning af de humanistiske/samfundsvidenskabelige, mens den modsatte tendens er svagere, men naturligvis kan påvirkningen fra en sådan videnskabsteori ikke på længere sigt hindre, at relevante nydannelser, der måtte vise sig at have almene funktioner, bevæger sig fra humaniora mod naturvidenskab.

D.v.s. at det ud fra det ovenanførte må formodes, at een af de virkende kræfter i udbredelsen af naturvidenskabelige dokumentformer (og måske også i disses udformning indenfor naturvidenskaben) må henføres til den indflydelse som den positivistiske videnskabsteori har haft. Dette betyder jo også, at et alternativ til positivismen vil medføre andre dokumentformer - eller måske snarere en anden vægtfordeling af de eksisterende former.

Man skal imidlertid også i denne forbindelse inddrage helt andre forhold end forholdet mellem form og indhold når man vil undersøge eksistensen af bestemte former i bestemte sammenhænge. Det koster f.eks. penge at udgive et referatidsskrift, så spørgsmålet om hvorvidt en given form er udviklet (eller har overlevet!) i et givent fag er også betinget af dette fags størrelse, økonomiske og organisatoriske muligheder o.lign.

Også selve den teknologiske udvikling betyder naturligvis meget for formernes udbredelse. Når en given teknologi udvikles, f.eks. CD-rom disketter til databaser, så er der jo straks mange eksisterende baser, der bliver overført til dette nye medium uden at indholdet - i al fald i første omgang - har sat sit præg herpå.

Tilbage står dog det forhold, at man kan påvise en sådan "formel" påvirkning fra naturvidenskab til samfundsvidenskab og humaniora. Denne påvirk-

ning har naturligvis været kraftigere i nogle fag end i andre. I nogle fag har "modeluner" større gennemslagskraft, fordi fagets forankring enten socialt eller i forhold til sin genstand er ringe.

Eksempel 2: Referatidsskriftet.

Naturvidenskaben kemi grundlagde allerede i 1907 sit førende referatidsskrift, Chemical Abstracts. Psykologien blev muligvis inspireret af sine naturvidenskabelige idealer til at producere Psychological Abstracts i 1927. Siden har forskellige andre samfundsvidenskaber taget denne litteraturform op. Men der er nok en tendens til, at egentlige humanistiske fag ikke på samme måde som en konkret videnskab som kemien lader sig resumere, og derfor er referatidsskriftidsskrifter måske ikke så velegnet en dokumenttype i humaniora som i naturvidenskab, d.v.s. humanioras indhold passer måske ikke ligeså godt til denne form. (Dette er en hypotese, jeg har hørt Henning Spang-Hanssen fremføre). I al fald spiller referatidsskrifterne ikke samme rolle i humaniora som i naturvidenskab, et forhold, der - som vi skal vende tilbage til - også afspejler sig i forskelle i den overordnede dokumentstruktur.

Eksempel 3: Thesauri.

Thesauri er først udviklet indenfor naturvidenskab og teknologi. Herfra er de overtaget af især samfundsvidenskaberne. Roberts (1985) har analyseret thesauris udbredelse til og udformning i samfundsvidenskaberne op til ca. 1970. Han konkluderer - helt på linie med vore egne erfaringer og synspunkter - at de samfundsvidenskabelige thesauri i høj grad er udviklet som former skabt i naturvidenskaben og ud fra det naturvidenskabelige indholds behov og krav, og uden at de særlige behov, der gør sig gældende i samfundsvidenskaberne har haft mulighed for - indtil nu - at præge denne form. Dette forhold må også ses på baggrund af, at de mennesker, der blev sat til at udvikle samfundsvidenskabelige informationssystemer havde visse traditioner og forbilleder at se hen til i naturvidenskaberne, medens de sjældent har haft mulighed for dybtgående teoretiske kombinationer af samfundsfaglig og informationsfaglig ekspertise. Roberts undersøgelse er nok den mest underbyggede doku-

mentation for vor tese om dokumentformernes udbredelse fra naturvidenskab til samfundsvidenskab til dato.

Eksempel 4: Sondringen mellem empiri og teori.

I henhold til den positivistiske videnskabsteori kan man skelne mellem empiriske data (f.eks. sansedata i form af protokolsætninger), der er primære og "objektive" og teoretiske data, der er sekundære og mere kontroversielle. Søren Kjærup (1985, side 93-107) behandler i sin videnskabsteori den positivistiske teori, og siger bl.a., at selvom den idag må anses for en gammel teori, der for længst er imødegået og ikke længere har nogen teoretiske tilhængere, så er det alligevel vigtigt at præsentere og kritisere positivismens antagelser, fordi den er en fristelse, der lurer på os alle, og som gang på gang stikker sit hoved frem.

I forbindelse med dokumenttyperne kan man se et forsøg på at differentiere mellem dokumenttyper, der primært bringer "kognitive data" og de typer, der primært bringer "normative data". Denne sondering har været anvendt i upublicerede undervisningsmaterialer på biblioteksskolen udarbejdet af Erland Kolding Nielsen og Erik Alstrup. (Baggrunden for denne sondering kan muligvis spores til Dahl (1967), men denne kilde har ikke været tilgængelig ved denne artikels udformning). Efter vor opfattelse udgør en sådan differentiering en positivistisk tendens eller reminiscens, der svarer til en skelnen mellem "fakta" eller "data" på den ene side og "fortolkning" eller "teori" på den anden. Da den positivistiske teori gå udfra den fejlagtige forudsætning, at man kan foretage objektive og neutrale indsamlinger af data og at disse data udgør videnskabens grundlæggende arbejdsmateriale, hvorpå de teoretiske fortolkninger bygger, vil det således være konsekvent udfra en positivistisk holdning at opbygge et dokumentsystem, hvor der skelnes mellem de dokumenttyper, der bringer "objektive data" (eller "kognitive data") og de dokumenttyper, der bringer "teoretiske data" (eller "normative data"). Idag er det imidlertid erkendt, at denne sondering er problematisk: De data, som en forsker indsamler er stærkt præget af de teoretiske "briller", han ser på sin forskningsgenstand med. Der er således ikke baggrund for at kunne udskille visse

informationer som sikre og objektive og dermed tillægge en grundlæggende del af videnskabsprocessen en rent kompilatorisk karakter. Det teoretiske og empiriske stof er i virkelighedens verden vævet stærkt ind i hinanden, og derfor er et dokumentsystem, der afspejler denne virkelighed også det mest funktionelle: Den bruger, der har behov for visse data har samtidig behov for fortolkningen af disse data og vice versa. I vore bestræbelser på at opbygge en bibliotekarisk og informationsfaglig lære om dokumenttyper, bør vi derfor ikke operere med en dokumentdistinktion, der bygger på denne positivistiske opdeling, men vi bør kunne analysere når dokumenter selv afspejler en sådan opfattelse (jfr. analysen af den amerikanske psykologforenings tidsskrifter nedenfor).

Vi kan i denne forbindelse præsentere en meget beslægtet sondering mellem "fact retrieval" og "document retrieval", der er udtryk for en lignende positivistisk sondering. Vi citerer Henning Spang-Hanssen (1970):

"Moreover, these terms are not seldom confused with a more or less obscure use of the word information to mean something **factual** or **real** as opposed to representations of such facts; what is found written in documents - or what is said in a lecture - are according to this view only disguises or at best surrogates of facts. This more or less vague conception seems to be the basis of the distinction sometimes made between "fact retrieval" and "document retrieval".

This distinction I find philosophically unbased; we here touch upon the fundamental problem of the meaning of meaning and of the nature of signs and symbols. What is more essential to us, this distinction seems unhappy in actual documentation work. There will, admittedly, be cases in which a documentation or information center is set up with the the exclusive function of providing information concerning physical data, or statistical figures, or exchange rates of currencies, or stock market prices. But even in such cases it applies that neither the person who requests such information nor the person to deliver it should ignore the reliability of data

and forget about the general setting in which the data are acquired. An information about some physical property of a material is actually incomplete without information about the precision of some figure and about the conditions under which this figure was obtained. Moreover, various investigations of a property have often led to different results that cannot be compared and evaluated apart from information about their background. An empirical fact always has a history and a perhaps not too certain future. This history and future can be known only by information from particular documents, i.e. by document retrieval.

The so-called fact retrieval centers seem to me to be just information centers that keep their information sources -i.e. their documents - exclusively to themselves".

På samme måde, som Spang-Hanssen betragter "fact retrieval centers" som informationscentre, der holder deres informationskilder udelukkende for sig selv, så forekommer det os, at "kognitive data- eller dokumenttyper" må være data- eller dokumenttyper, der beholder deres teoretiske informationsgrundlag for sig selv. Spang-Hanssens argumentation er tilstrækkelig til at påpege det problematiske i dette. En anden sag er, at det naturligvis er relevant at opøve de studerendes skelnen og kritiske analyse mellem et arbejdes eget informationsgrundlag og dets tolkninger, behandlinger, evalueringer og konklusioner ud fra dette grundlag. Dette er en form for videnskabelig metodelære, men den kan efter vor opfattelse ikke begrunde den sondering, vi her har kritiseret.

Et eksempel på en dokumenttypologi, der svarer til den positivistiske opfattelse af forholdet mellem empiri og teori finder man i den amerikanske psykologforenings tidsskrifter. Her opererer man dels med et antal empiriske tidsskrifter, med "Journal of Experimental Psychology" som flagskibet, dels opererer man med et teoretisk tidsskrift "Psychological Review" og andre typer, f.eks. referatidsskriftet Psychological Abstracts og boganmeldelsestidsskriftet "Contemporary Psychology". I denne forbindelse ønsker vi blot at påpege, at opdelingen mellem empiriske og teoretiske tidsskrifter svarer

til den positivistiske opfattelse af empiriske data som værende ateoretiske og primære.

3. FAGLIGE FORMIDLINGSNIVEAUER.

Ethvert dokument har et afgrænset **indhold**, en given **opbygning** eller **struktur** (form) og givne **funktioner** (eller intenderede funktioner). Det er dokumentets funktioner (opgaver, formål), der bestemmer dels dets indhold, dels dets form.

En bog kan som fagligt indhold have lungekræft, som struktur være systematisk opbygget med registre og som funktion have at tjene en eller flere målgrupper (f.eks. læger eller såkaldt "almindelige mennesker"). Dets overordnede formål vil f.eks. være at mindske de menneskelige sygdomme og lidelser, og dette formål er primært determinerende for indholdet og sekundært for formen. Det primære er at orientere om den faktiske viden om lungekræft, det sekundære er at udtrykke denne viden på en måde, så den pågældende målgruppe får et godt udbytte af denne viden uden for mange besværligheder.

For bibliotekarere er det naturligvis meget vigtigt at være opmærksom på, hvem dokumentet henvender sig til, og hvilke funktioner det kan have i relation til disse brugergrupper.

Erik Alstrups oversigt I (1990) anvender betegnelsen faglige udtryksformer, og opdeler disse i fire hovedgrupper: a) den videnskabelige litteratur, b) den populariserede faglitteratur c) den genpakkede litteratur og d) den trivialfaglige litteratur. Til grund for denne opdeling finder han at litteraturens **egenskaber** ligger (i modsætning til dokumenternes fagområde, opbygning, funktion og indholdsmæssige afgrænsning). Vi mener **ikke**, man på denne måde kan afgrænse begrebet **egenskaber** til dets form (udtryksform). Et dokumentes **egenskaber** afspejler sig ved dets anvendelse, og et dokumentes væsentligste **egenskaber** er som regel bestemt af dets indhold, ikke af dets form.

Betegnelsen "faglige udtryksformer" antyder, at et dokumentes funktioner (f.eks. i relation til ovennævnte målgrupper) alene er en funktion af dets form og dens udtryk, ikke af dets (faglige) indhold.

Heri må vi være uenige, og vi foretrækker derfor terminologien "faglige formidlingsniveauer" eller bredere: "funktioner".

Til analyse af "faglige formidlingsniveauer" kunne man vel i og for sig også i faglitteraturen anvende de grupperinger, som Claus Secher refererer i sin essaysamling om det skønlitterære bogvalg (1989, side 24; Jeg har nedenfor byttet udtrykket "litterær værdi" ud med "faglig værdi", erstattet "spændingslitteratur" med "hobby-præget litteratur", "underholdningslitteratur af dårlig kvalitet" med "faglig triviallitteratur" og indsat andre eksempler):

- A smal: bøger af faglig værdi med lille læsekreds. (F.eks. mange af humanioras og samfundsvidenskabens klassikere).
- A bred: bøger af faglig værdi med en stor læsekreds. (F.eks. mange værker om seksualitet, kvindepysykologi, biografisk litteratur)
- B almen: bøger af underholdningskarakter af god eller tilfredsstillende kvalitet (Anna Wahlgren: "De kære børn" (Gyldendal, 1984), bøger om 2. verdenskrig eller berømte felttog etc, f.eks. velillustreret med våbentyper).
- B hobby-præget litteratur: Indenfor humaniora måske eksempelvis slægtsforskning.
- C faglig triviallitteratur: Faglig litteratur af dårlig kvalitet (Eric von Däniken, megen okkultistisk og parapsykologisk litteratur).

Det er ikke tanken, at denne systematisering skal erstatte Erik Alstrups. Hertil mangler bl.a. kategorien undervisningsmateriale og lærebøger. Den skal blot tages som udtryk for at formidlingsniveauerne for faglitteratur kan beskrives på flere måder og at vi må arbejde for nogle beskrivelsesdimensioner der så vidt muligt modsvarer bibliotekernes formidlingsopgaver.

4. OVERORDNET DOKUMENT-TYPOLOGI.

Faglitteraturens antal af dokumenttyper er i princippet ubegrænset. Man kan f.eks. altid definere nye typer vilkårligt, blot ved små afvigelser fra de eksisterende. Der findes ingen *a priori* inddelingsgrunde. En klassifikation afspejler altid et bestemt

funktionelt behov, og uden specificering af dette behov giver det ingen mening at klassificere. Den bibliotekariske klassifikation af dokumenttyper vil være en anden end f.eks. boghistorikerens eller boghandlerens. Den bibliotekariske opdeling af dokumenttyperne bør først og fremmest afspejle disses funktion i forsknings- og informationssøgningsprocessen hos brugeren, idet deres formål i sidste ende er at facilitere denne proces.

Dokumenttypologien (f.eks. i humaniora og samfundsvidenskab eller i faglitteraturen generelt) bør opfattes som og udarbejdes som summen af enkeltfagenes dokumenttyper. Dette ligger også i det filosofiske oplæg: Dokumenttyperne er ikke nogle abstrakte, uafhængige former, der presses ned over enkeltfagenes indhold (som hos Platon). Hvis man rent teoretisk konstruerer en typologi, risikerer man at overse typer, der er væsentlige i et eller flere fag. Eksempelvis eksisterer aviser ikke som dokumenttype i Alstrup ovennævnte oversigt, selvom de f.eks. omtales i Blumes informationsøgning i jura (1989) og desuden spiller en vigtig rolle for andre samfundsvidenskaber, især massekommunikationsforskning, og derfor også er medtaget f.eks. i Webb: "Sources of Information in the Social Sciences" (1986). Fra sidstnævnte kan nævnes mange andre typer: atlas, årbøger, oversigter over databaser m.v. Fra Blumes bog kan udover aviser nævnes cirkulærer, administrative publikationer o.s.v. Sådanne typer må medtages i en generel oversigt over dokumenttyperne i humaniora/samfundsvidenskab.

Erik Alstrup opdeler de humanistiske/samfundsvidenskabelige dokumenter i fire hovedtyper:

- I. KILDELITTERATUR.
- II. AFHANDLINGSLITTERATUR.
(Primær litteratur)
- III. OVERSIGTSLITTERATUR.
(Sekundærlitteratur)
- IV. REGISTRERINGSLITTERATUR.
(Tertiærlitteratur)

Filosofien er her, at kildelitteraturen er rådata ("naturlige data"), der kan ligge til grund for forskningen. Nogle hum/sam videnskaber benytter i udstrakt grad "kilder", mens andre hum/sam fag

kun benytter denne dataform i begrænset form. Naturvidenskaben anvender ikke kildelitteratur i denne betydning af begrebet.

I alle videnskaber er afhandlingslitteraturen det centrale. Det er den måde forskerne primært kommunikerer deres forskningsresultater på (hvad enten det er i form af tidsskriftsartikler, bøger eller andet), og derfor betegnes afhandlingslitteraturen almindeligvis primærlitteratur i såvel naturvidenskab som humaniora.

Herefter skilles vandene. I naturvidenskab og f.eks. psykologi er det almindeligt at betragte referatidsskrifterne som sekundærlitteraturen, og oversigtslitteraturen som tertiærlitteratur. Dette forhold er begrundet i, at referatidsskrifterne ofte benyttes som grundlag for at udarbejde oversigtslitteraturen, hvorimod den humanistiske forskning i højere grad direkte udarbejder oversigtslitteraturen ud fra primære kilder. Da begreberne ikke ligger fast (og man ofte også betegner såvel oversigts- som registreringslitteratur som sekundærlitteratur), tilrådes det at være tilbageholdende med at benytte disse betegnelser.

Der findes andre måder at opdele den humanistisk/samfundsvidenskabelige litteratur på end Erik Alstrups ovennævnte. Således opdeler Webb (1986) den samfundsvidenskabelige litteratur i tre hovedgrupper:

- I. Scholarly Literature.
- II. Primary Data in Published Form.
- III. Incidental Professional and Scholarly Information.

Det afgørende er imidlertid ikke, om man opdeler på den ene eller den anden måde, om man siger på eet antal hovedgrupper eller et andet antal hovedgrupper. Det afgørende er, at man anskuer dokumenttyperne som værktøjer, der såvel indholdsmæssigt som formmæssigt er tilpasset bestemte funktioner i den faglige kommunikationsproces, hvad enten denne foregår blandt fagfolk eller i formidlingsprocessen fra fagfolk til andre samfundsgrupper. Det er vigtigt, at man kan analysere, hvorvidt et givent dokument i sin form og i sit indhold er udarbejdet således at det opfylder denne

funktion og omvendt kan anvende viden om dokumenttypologi i bl.a. søgemæssige sammenhænge.

5. NOGLE KONKLUDERENDE PRINCIPPER.

a) For faglitteratur er det faglige eller saglige indhold det væsentlige og det styrende. Formen eller typen er sekundær og i sin natur væsentligst bestemt af indholdet og af sin særlige funktion i udbredelsesprocessen.

b) **Faglitterære typer eller former kan være mere eller mindre almene.** Alle fag har således bøger og tidsskrifter, hvorfor disse typer er meget almene (måske universelle). Andre typer eksisterer kun i et enkelt fag. (Musikførere i musik, testkataloger i psykologi, lovsamlinger i jura etc.). At kronologier f.eks. især findes i historie er ikke ejendommeligt, da historien jo netop er defineret ved sin interesse for det kronologiske. At der så også findes kronologier i andre fag, kan vel siges at være et udtryk for dette andet fags historiske aspekt. Mellem disse to yderligheder: de meget almene dokumenttyper og de meget specielle dokumenttyper findes typer, der kan være almindelige i grupper af fag. Kildelitteratur eller kildeudgaver vil således eksistere i de humanistiske fag, hvor de især er vigtige i historie og litteraturvidenskab, men hvor man også i andre fag (måske lidt anstrengt) kan tale om kildelitteratur. F.eks. udkom i 1979 en bog "The Colors of Rage and Love" (Nævestad, 1979) med billeder malet af psykiatriske patienter. En sådan bog kan danne baggrund for psykologiske studier og kunne vel derfor på sin vis karakteriseres som kildelitteratur.

c) For almene litteraturtyper kan gøre sig to muligheder gældende: 1) Der kan være tale om at den samme litteraturtype i forskellige fag spiller en forskellig rolle eller funktion. 2) Der kan være tale om, at typen tjener samme funktioner i forskellige fag. Ofte vil der naturligvis være en tendens til dette sidste, hvorved den abstrakte ("platoniske") beskæftigelse med dokumentformer og -typer har en berettigelse. Pointen her er blot at sige, at en sådan identisk funktion ikke kan eller bør forudsættes, men at dokumenttyper i første omgang bør betragtes ud fra deres faglige funktioner.

d) Faglitterære former eller typer kan vinde udbredelse udover hvad deres funktionalitet i relation til et givent indhold tilsiger. Der kan være knyttet præstige til en form eller gå mode i en form. Eksempelvis kan den naturvidenskabelige tidsskriftsform måske vinde overhånd i humaniora eller dokumenttypen "Håndbog" kan blive så populær, at snart sagt enhver sammenstilling af artikler om et bestemt tema kan udgives under betegnelsen "Handbook of ...". Det er ikke usandsynligt, at bibliotekarer -i deres kærlighed til referencelitteratur - kan være med til at bære ved til dette bål ved for ukritisk at købe sådanne værker og således danne grundlag for forlagenes udgivelser.

e) Under punkt d) ovenfor blev introduceret forskellen mellem en types ideelle funktionalitet og dens reelle eller faktiske funktionalitet. Det blev vist, hvordan en potentiel funktionalitet af enten videnskabelige modenormer eller af markedsmekanismer kan modvirkes. Hvorvidt noget sådant finder sted har noget at gøre med den generelle kultur og de generelle vilkår for videnskabelig og faglig produktion.

Såfremt forskningens sociale system arbejder effektivt på løsning af de problemer, som forskningsgenstanden fremkalder, således at ethvert element i systemet uproblematisk arbejder for det overordnede systems mål, da vil der ikke være tale om en sådan modvirkning af en dokumenttypes funktionalitet. Mikhailov & Giljarevskij (1970, side 36 + fig. 6, side 174) giver et eksempel på noget, de anser som en slags bibliometrisk lov: Når der indenfor et forskningsområde er publiceret et tilstrækkeligt antal artikler (ca. 30-40, så vil der opstå en oversigtsartikel, fordi litteraturen da er blevet så uoverskuelig, at der er behov for det, og nogen påtager sig herefter at producere artiklen.

"Figure 1 shows a matrix where every dot marks a citation of a paper in another one. The horizontal axis shows the numbers designating the citing papers and the vertical axis, the cited papers, designated by the same numbers. The matrix is a graphic illustration that a great number of references fall in the band of the 50 papers immediately preceding each publication concerned. Thus the continuous and the dashed

lines are the boundaries between which lies the active research front identified on the preceding diagram.

Remarkable are the vertical bands of dots corresponding to the publications that contain the maximum number of references and the horizontal bands that correspond to the most frequently cited papers. The former bands indicate that after every 30 or 40 publications the need arises for a survey that would serve as a substitute for the older publications which are lost out of sight behind the active front....."

Denne form for mekanismer vil være typiske i velfungerende forskningsmiljøer, men må nok desværre anses for helt atypiske idag, hvor f.eks. det forhold kan spille ind, at der ikke er prestige eller økonomi i at producere de nødvendige oversigter.

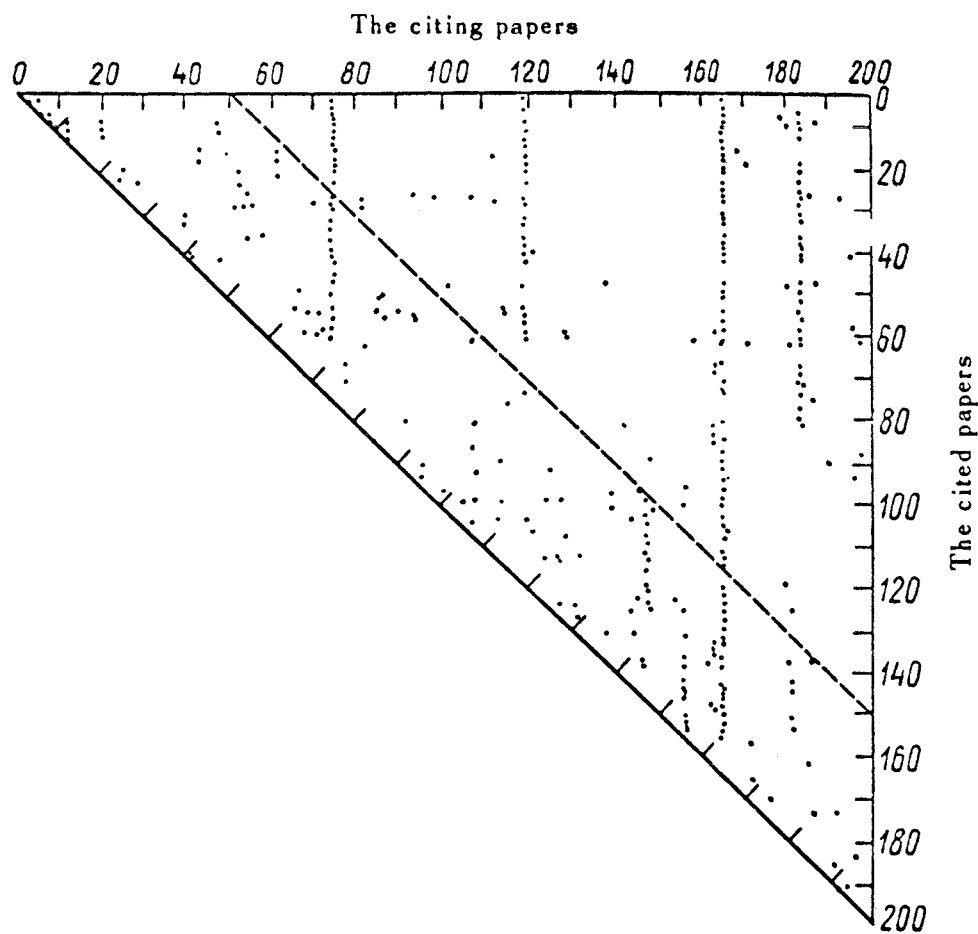

Fig. 1. Scatter of citations in an isolated special literature.

The horizontal and the vertical axes indicate numbers of the same papers ordered chronologically. All the papers refer to a narrow physical subject -the study of imaginary N-rays falsely discovered in 1904. Each column of dots designates the references contained in the paper indicated by the horizontal number opposite that column. Every dot designates a reference to the paper indicated by the number on the vertical axis opposite to it.

Adopted from: Prince, D.J. de S. Networks of scientific papers. - "Science", 1965, v. 149, No. 3683, p. 514. (Mikhailov & Giljareviskj, 1970)

6. DOKUMENTTYPOLOGIENS RELEVANS I BIBLIOTEKS- OG INFORMATIONSFAGLIG SAMMENHÆNG.

Dokumenttyper spiller umiddelbart en stor rolle i BDI-sammenhæng. Mange institutioner eller afdelinger er funktionelt afgrænset til at varetage arbejdsopgaver, der er bestemt af et bestemt formelt eller typologisk kriterium.

Således er f.eks. på Det kgl. Bibliotek danske aviser i praksis udskilt til det tidligere UB1 i Fiolstræde, "Monografier" og tidsskrifter styres af hver sin afdeling, musikafdelingen tager sig kun af materialeformen noder, medens litteratur om disse noder varetages af Udenlandske Afdeling o.s.v.

Med hensyn til litteratur- og informationssøgning spiller dokumenttypologien ligeledes en stor rolle, fordi hjælpemidlerne eller værktøjerne til søgning ofte bygger på mere eller mindre eksplicite eller implicite formelle eller typologiske afgrænsninger. Såfremt man søger i et biblioteks katalog finder man typisk kun bøger, og typisk kun analyseret på et ret overfladisk niveau. Som bibliotekar og låner skal man vide, at artikler skal søges andre steder, og man skal selv kunne vurdere, hvorvidt bøgerne eller artiklerne (eller kongresberetningerne eller disputatserne...) i de konkrete tilfælde må anses som de vigtigste kilder, og hvor langt man i givet fald skal gå for at sikre en forsvarlig søgning.

Det er ligeledes væsentligt for bibliotekarer at kende de forskellige dokumenttypers typiske aktualitet i relation til forskningsresultaters udbredelse. Tidsskriftsartikler er typisk langt mere aktuelle end monografier, men allerede før forskningsresultater publiceres som tidsskriftsartikler, har der ofte fundet en udbredelse sted vis andre dokumenttyper, f.eks. conferenceindlæg og "-proceedings". I fig. 2 ses et eksempel på en sådan analyse af den faglige spredningsproces fra forskeren påbegynder sit arbejde, over publicering i artikelform (typisk efter 30 mdr.) indtil resultatet bliver almindelig kendt i fagets håndbøger og fremstillinger (typisk efter 13 år fra forskningens påbegyndelse).

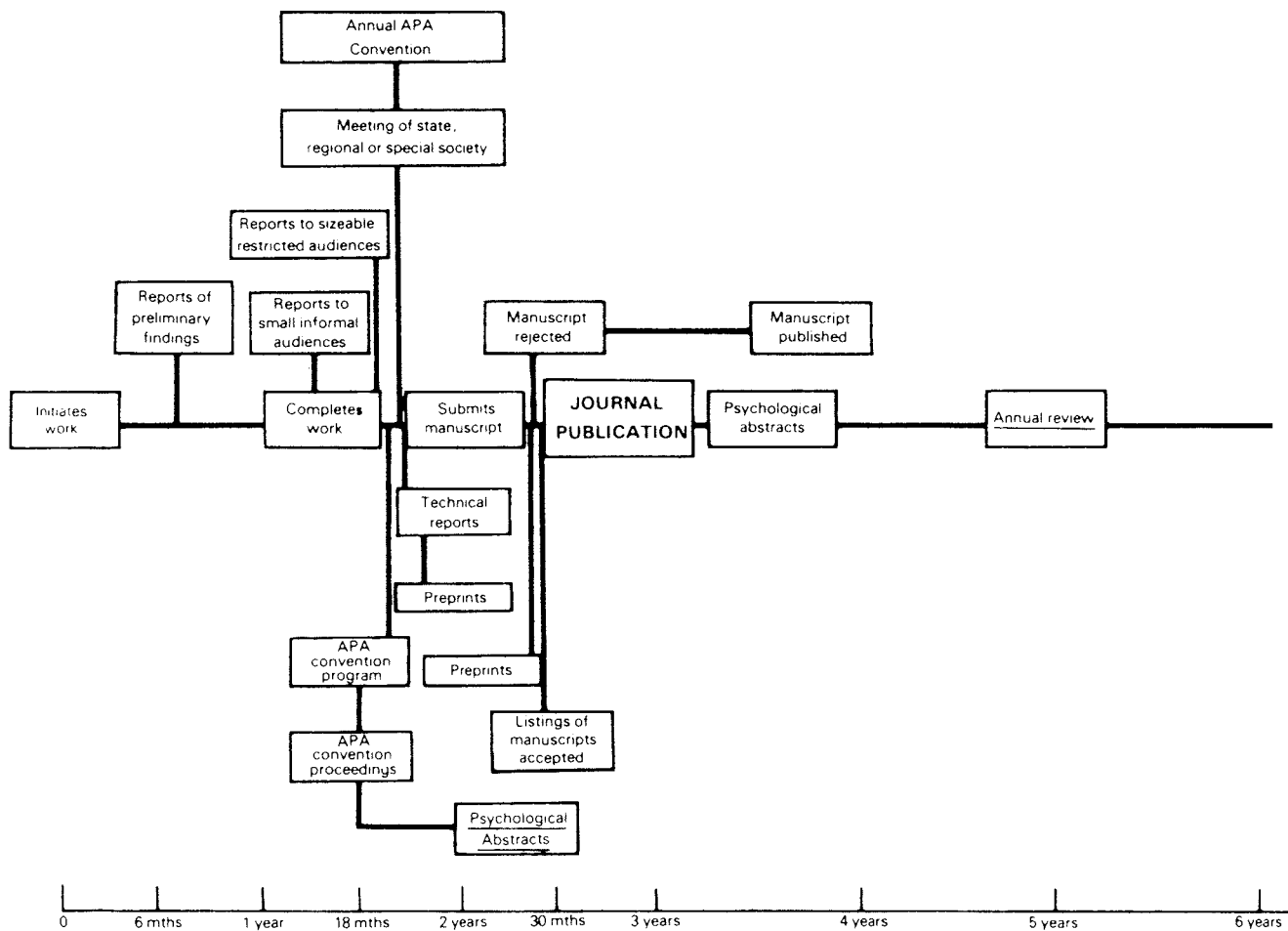
Denne store praktiske betydning i BDI-sammenhæng modsvares af dokumenttypernes beskedne

betydning i informationsmæssig og erkendelsesmæssig henseende. Såfremt man som bruger kan finde en ønsket oplysning i en håndbog, så er det godt, ellers må man prøve et tidsskrift eller en bibliografi eller noget fjerde o.s.v. Dette er også grundlaget for, at f.eks. Det kongelige Biblioteks systematik (UASK) anvender nedenstående forminddeling som det laveste trin i klassifikationshierakiet:

1. Tidsskrifter
2. Serier
3. Kongres- og mødeberetninger
4. Blandede skrifter af flere forfattere. (Herunder blendede fastskrifter).
5. Enkelte forfatteres samlede eller udvalgte værker.
6. Enkelte forfatteres blendede afhandlinger.
7. Leksikalske fremstillinger.
8. Systematiske fremstillinger.
9. Andre almene skrifter.

Man (Blegvad, 1983, side 27-28) har altså bevidst valgt at lade dokumenttypologien optræde på lavest mulige trin i hierakiet, fordi der er taget konsekvensen af den ovenstående indsigt om det formelles principielle underordning under det indholdsmæssige eller det saglige. I Blegvad, (1960, side 256) siges tydeligst: "Man gør vel i at lade denne inddeling være den mest underordnede". Det er imidlertid ikke altid, at man tager denne konsekvens. I DK5 hovedplaceres bibliografier f.eks. ikke under faget eller emnet, men placeres samlet i gruppe 01 (hvad der bl.a. har været begrundet i, at de udgjorde bibliotekarens værktøj, og derfor placeredes samlet, f.eks. bag bibliotekarens skrivebord).

Det er karakteristisk for klassifikationssystemer og f.eks. "guides", at de virker rodede og svære at finde rundt i for "slutbrugeren", såfremt de ikke primært er ordnet efter et sagligt, men et formelt princip. Det bør derfor være et hovedprincip - som illustreret ved Det kongelige Bibliotek ovenfor - altid at anvende saglige, indholdsmæssige opdelinger som de primære, så langt man kan komme, og først derefter supplere med formelle eller typologiske opdelinger.

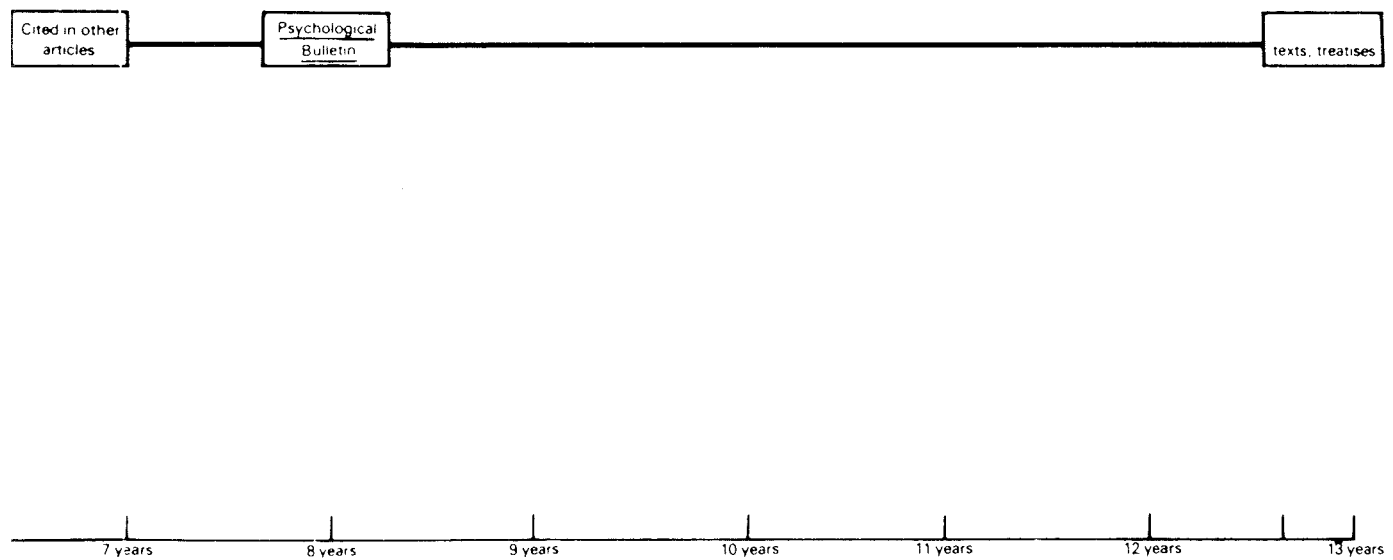

Fig. 2. The dissemination process from the time the research scientist initiates his work until his findings become integrated into the fund of scientific knowledge. (The abscissa gives the median time, after initiation of work, of each form of dissemination shown in the figure).

Oversigt over forskellige typiske dokumenttyper, således som de fordeler sig tidsmæssigt i spredningsprocessen fra det tidspunkt en forsker påbegynder et arbejde, indtil forskningsresultatet er en integreret del af lære- og fagbøger på området.

(Information Storage & Retrieval, 1972, vol. 8, side 127)

I forsøg på faglig udvikling indenfor BDI-området, må man naturligvis også undersøge mulighederne og begrænsningerne i at operere med dokumenttypologier. Det kan her være fristende at minde om den opdeling af videnskaberne i nomotetiske og ideografiske videnskaber, der skyldes Windelband & Rickert, og som stadig ofte ses anvendt. Nomotetiske videnskaber er især naturvidenskaberne, der beskæftiger sig med klasser af genstande, med typer, og som søger lovmæssigheder og almen viden, mens ideografiske videnskaber søger at beskrive den enkelte, individuelle hændelse (f.eks. historien: den 2. verdenskrig eller personlighedspsykologien: Hitlers personlighed). Opdelingen i nomotetiske og ideografiske videnskaber er efter vor opfattelse en falsk modsætning, idet alle videnskaber bruger individuelle hændelser til at lede efter almene love, blot med forskellig grad af teoretisk grundlag. I forbindelse med BDI-området kan der nogle gange ses tendenser til en overbetoning af dokumenttypologien udover dens bæreevne. Ofte er der nemlig tale om, at de enkelte værker af en given type er så forskellige, at der i høj grad må blive tale om "ideografiske" beskrivelser.

Eksempelvis kan man tydeligt se nødvendigheden af "ideografiske beskrivelser", såfremt man læser afsnittet om encyclopædier i Axel Andersens "Veje til viden" (1990) eller hans tidligere tilsvarende værker (måske især "Danske Opslagsværker"). Såfremt man sammenligner fagområderne "håndbogskundskab" og "bibliografi" er der nok tale om, at håndbogskundskaben i højere grad er præget af ideografiske beskrivelser, mens bibliografi i større omfang er præget af nomotetiske principper, men alle fag må efter vor opfattelse stræbe mod det nomotetiske.

Selvom dokumenters typologi eller form erkendelsesteoretisk spiller den underordnede rolle, er det dog i praksis nødvendigt at tage hensyn til de svage sammenhænge, der eksisterer mellem form og indhold i faglitteraturen. Nogle typiske eksempler skal her nævnes:

a) I mange tilfælde drukner man i referencer, såfremt man i databaser søger på de begreber, brugeren angiver. Når man har forsøgt be-

grebsmæssigt at afgrænse emnet, står ofte tilbage som en udvej at prøve at afgrænse litteraturen ud fra materialetyper, f.eks. udelade bog anmeldelser eller omvendt koncentrere søgningen om oversigtsartikler eller håndbøger. (Såfremt man f.eks. søger oversigtsartikler, er det ofte nødvendigt at søge på et bredere emne. Hvis lånerens emne er "selvmord blandt kvinder" er det plausibelt, at man kan finde de fleste relevante oversigtsartikler om selvmord uden at specificere kvinder. (Eller at søge oversigtsartikler om kvinders mentale helse uden at specificere, at det skal være netop selvmord)).

b) Såfremt man er interesseret i en virkelig udtømmende søgning om et emne, kan man først søge det i de relevante databaser på traditionel måde. (F.eks. igen : selvmord blandt kvinder). Herefter kan man undersøge, om der skulle være produceret f.eks. specialbibliografier af relevans for denne problemstilling. De specialbibliografier, der omhandler selvmord blandt kvinder, er automatisk indeholdt i en søgning på dette emne. Når man derfor skal udvide sin søgning, må dette gøres på bredere emner, f.eks. alle bibliografier om selvmord eller om kvinders psykiske problemer.

I en artikel (Hjørland, 1990) eksemplificerer og behandler jeg sammenhænge i informationssøgning, herunder at man i videnskabelige discipliners tidsskrifter ofte bygger på videnskabstraditioner, videnskabsteorier og videnskabsmetoder, der kan være ensidige eller begrænsede på forskellige måder, og at man i praktiske søgesituationer ofte er nødt til at kende og benytte sådanne indre sammenhænge mellem form og indhold for at kunne udføre en kvalificeret og optimal søgning.

Sådanne eksempler viser, at det naturligvis er vigtigt for BDI-personale at beskæftige sig med dokumenttypologi og -former, selvom disse søgemæssigt udgør de mindst vigtige begreber.

I moderne bibliografiske databaser medtages ofte en formmæssig eller typologisk beskrivelse af dokumenterne. Dette sker på to forskellige måder:

a) Enten kan der i de bibliografiske poster eksistere et særligt felt "document type", der f.eks. skelner mellem tidsskriftsartikler, bøger, boganmeldelser, litteraturoversigter o.s.v.

b) Eller også kan der i de pågældende databasers thesauri være deskriptorer for dokumenttyper, således at typologiseringen af dokumentet principielt betragtes som en del af dette dokument emnebeskrivelse.

Nogen gange ser man en sammenblanding af disse to muligheder. Problemet har nok været, at indexerne i de almindeligt udbredte systemer ikke har haft nogen klar "checkliste" eller facetstruktur at analysere et dokument ud fra, og at det derfor kan være sværere at huske de relevante deskriptorer, når der ikke i posterne fremtræder et blankt felt, der kræver en stillingtagen. Principielt mener vi en typologisk karakteristik af et dokument kan opfattes som en del af emnebeskrivelsen, og dokumenttyperne derfor bør medtages i thesauri. Der er tale om den mest overfladiske og uinteressante del af et dokument emne, men ligegodt om en relevant del, der også bør beskrives.

For BDI-personale udgør dokumenttypologien det lag, der er lettest at gå til, fordi de inderste, centrale lag i emnebeskrivelsen ofte berører fagets erkendelsesteoretiske grundlagsproblemer.

7. PÅKRÆVEDE UDVIKLINGS- OPGAVER.

Det ligger i ansatsen ovenfor, at der er behov for et studium af dokumenttyperne, der interesserer sig for genetiske, historiske, udviklingsmæssige og faglige-indholdsmæssige aspekter af dokumenttyperne. Der er i denne artikel givet nogle få antydninger af sådanne aspekter og sammenhænge, men i al væsentligt er der tale om jomfrueligt land. Det er et oplagt emne for forskning og for studenteropgaver, og det er hovedtesen i dette arbejde, at den teoretiske tilgang til dokumenttyperne er at studere dem i relation til den faglige kommunikationsproces.

DOKUMENTATION:

Referatidsskrifter ("Abstracts"):

Naturvidenskab:

Chemical Abstracts 1907-

Humaniora/Samfundsvidenskab:

Psychological Abstracts 1927-
International Political Science
Abstracts 1951-
Sociological Abstracts 1952-
Historical Abstracts 1955-
America: History and Life 1964-
ERIC (Educational Resources
Information Center) 1966-
Geo abstracts 1966-
Abstracts in Anthropology 1970-
ABI/Inform 1971-
Economic Literature Index ?

Forskningsoversigter:

Naturvidenskab:

Annual review of biochemistry 1932-
Annual review of medicine 1950-
Annual review of nuclear and
particle science 1952-
Annual review of astronomy and
applied astrophysics 1963-

Humaniora/Samfundsvidenskab:

Annual Review of psychology 1950-
Annual review of information
science and technology 1966-
Annual review of sociology 1975-
Annual review of anthropology 1972-
Annual review of gerontology and
geriatrics 1980-
Annual Review of political
science 1986-

Anmeldelsestidsskrifter:

Humaniora/Samfundsvidenskab:

Contemporary Psychology 1956-
Contemporary Sociology 1972-
Contemporary Psychiatry
Review of Education 1975-

Referencer:

Alstrup, Erik: **Faglitteraturens udtryksformer og typologi**. Kbh.: Danmarks Biblioteksskole, 1990. 8 sider. (Mimeo). (Materialevalg og -formidling. Faglitteraturens udtryksformer og typologi. Oversigt I).

American Psychological Association: **Publication Manual**. 3. ed. Washington, D.C., American Psychological Association, 1983. 208 sider.

Andersen, Axel: **Veje til viden. Håndbøger og andre informationskilder**. København: Danmarks Biblioteksskole, 1990. 389 sider. (Danmarks Biblioteksskoles Skrifter, 17).

Blegvad, Mogens: Tilblivelsen af den nye systematiske katalog (1952-58) (I: **Systematisk katalog. Artikler om katalogen og dens historie**. Red. af Harald Ilsøe, Helga Vagn Lauridsen og Mogens Weitemeyer. Kbh.: Det kongelige Bibliotek, 1983, side 17-34).

Blegvad, Mogens: Katalogisering og klassifikation. (I: **Nordisk håndbog i bibliotekskundskab**. Redigeret af Svend Dahl. Bind III. København: Alfred G. Hassing, 1960, side 232-271)

Chicago Manual of Style. Thirteenth Edition, Revised and Expanded. For Authors, Editors, and Copywriters. Chicago: The University of Chicago Press, 1982. 738 sider.

Dahl, Ottar: **Grunntrekk i historieforskningens metodelære**. Oslo: Universitetsforlaget, 1967.

Garvey, William D. & Belder C. Griffith: Communication and information processing within scientific disciplines: empirical findings for psychology. **Information Storage & Retrieval**, vol. 8, 1972, side 123-136.

Hjørland, Birger: Litteratursøgning som en kvantitativ og kvalitativ forskningsmetode (in press, 1990, til bog om **forskningsmetoder i klinisk psykologi**. Redigeret af Karen Vibeke Mortensen et al.).

Kjørup, Søren: **Forskning og samfund. En grundbog i videnskabsteori**. København: Gyldendal, 1985 (3. oplag 1989). 176 sider.

Kröber, Guenter & Camilla Warnke: Form (I: Georg Klaus & Manfred Buhr: **Wörterbuch der Philosophie**, VEB Bibliographisches Institut, Leipzig, 1983.)

Mikhailov, A.I. & Giljarevskij: **An Introductory Course on Informatics/Documentation**. Draft text submitted by FID, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 1970. 208 sider.

Nævestad, Marie: **The Colors of Rage and Love: The process of change in psychotherapy elucidated by the patients own drawing: a picture book of internal events**. Drawings by "Marian", the patient / text by Marie Nævestad, the therapist. Oslo, Universitetsforlaget, 1979. 273 sider, ill.

Roberts, Norman: Concepts, Structures and Retrieval in the Social Sciences up to c. 1970. **Social Science Information Studies**, 1985, 5, side 55-67.

Secher, Claus: **Skønlitteraturen og folkebibliotekerne. 4 essays om det skønlitterære bogvalg**. København: Danmarks Biblioteksskole, 1989. 50 sider. (Danmarks Biblioteksskoles A4-serie - Nr. 44)

Spang-Hanssen, Henning: **How to teach about information - as related to documentation**. København, september 1970. 10 sider. (Upubliceret manuskript).

Webb, William H.: **Sources of Information in the Social Sciences: a guide to the literature**. 3. edition. Chicago: American Library Association, 1986. x, 777 sider.